

3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Çocuklarıyla Geçirdikleri Aile Zamanına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Hesna TORAMAN* Nihan FEYMAN GÖK**

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ABD, Çankırı, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0870-0928

** Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Çankırı, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0838-6791

ÖZET

COVID-19 pandemisi nedeniyle tüm dünyada çeşitli tedbirler alınmış ve bu süreçte sağlık çalışanları en üst düzeyde toplumsal sorumluluk üstlenmişlerdir. Sağlık çalışanı ebeveynler, iş ile aile sorumluluklarını üstlendikleri bu dönemde çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Bunlardan biri özellikle 3-6 yaş çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin durumudur. Bu çalışmada, sağlık çalışanı ebeveynlerin, 3-6 yaş çocuklarıyla geçirdikleri aile zamanına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Yöntem olarak karma araştırma yöntemi kullanılmış ve araştırmanın örneklem grubunu Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde görev yapmakta olan sağlık çalışanı ebeveynler oluşturmuştur. Örneklem grubu, durum örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu ile toplanmıştır. Veriler istatistiksel ve betimsel analiz teknikleri ile çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre sağlık çalışanı ebeveynlerin ve çocuklarının pandemi döneminden olumsuz şekilde etkilendiği görülmüştür. 3-6 yaş arasında çocuğu olan sağlık çalışanlarının, çocuklarının gelişimsel destek gereksinimlerinin en üst seviyede olduğu bir dönemde yoğun iş yükü altında çalışarak zorluk yaşadığı bulunmuştur. Okul öncesi dönemde çocuğu olan sağlık çalışanlarının iş yükünün azaltılması ve kritik gelişim döneminde olan çocuklarına ruhsal ve psikolojik destek sağlamaları amacıyla ebeveynlere yönelik eğitim programlarının planlandığı çalışmaların yapılması önerilir.

Anahtar Kelimeler: Aile, COVID-19, çocuklar, pandemi, sağlık çalışanı, ebeveyn.

An Examination of the Opinions of Health Worker Parents with Children Aged 3-6 Years About the Family Time They Spend With Their Children During the Pandemic

ABSTRACT

Due to the COVID-19 pandemic, various measures have been taken all over the world, and in this process, healthcare professionals have assumed the highest level of social responsibility. Health workerparents faced various difficulties during this period when they took on their work and family responsibilities. One of them is the situation of health workerparents who have children aged 3-6 years. In this study, the views of healthcare workerparents about the family time they spend with their 3-6 year old children were examined. Mixed research method was used as the method, and the sample group of the study consisted of health workerparents working at Kütahya Health Sciences University Evliya Çelebi Training and Research Hospital. The sample group was determined by case sampling technique. The data of the study were collected by a questionnaire form developed by the researchers. The data were analyzed with statistical and descriptive analysis techniques. According to the results obtained from the research, health worker parents and their children were adversely affected by the pandemic period. Healthcare professionals with children between the ages of 3-6 had difficulties working under an intense workload at a time when their children's developmental support needs were at the highest level. It is recommended to reduce the workload of health workers who have children in the pre-school period and to carry out studies where educational programs are planned for parents in order to provide mental and psychological support to their children who are in a critical developmental period.

Keywords: Children, COVID-19, family, health professional, pandemic, parents.

Sorumlu yazar: htoraman989@gmail.com

Geliş tarihi: 17.08.2021

Kabul tarihi: 22.07.2022

Atıf için: Toraman, H., & Feyman Gök, N. (2022). 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi sürecinde çocuklarıyla geçirdikleri aile zamanına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. KAEÜ Sağl. Bil. Derg., 6(2), 98-111.

GİRİŞ

COVID-19 virüsünün ortaya çıkmasıyla dünyada pek çok ülkede ve Türkiye’de acil durum politikaları uygulanmıştır. Pandemi süreci insanları ruhsal, zihinsel, fiziksel ve ekonomik yönden etkilemiştir. Bu süreçte ülkeler sokağa çıkma kısıtlaması, karantina tedbirleri, okulların kapatılması ve eğitimin çevrimiçi platformlar yoluyla uzaktan sürdürülmesi gibi tedbirler almışlardır. Pek çok ebeveyn alınan tedbirler kapsamında işini evden yürütmeye çalışmıştır ancak sağlık çalışanlarının işi, evden yürütülmeye uygun değildir. Sağlık çalışanlarının çocukları pandemi sürecinde aile bireylerinden ve arkadaşlarından ayrı kalmışlardır. Bu dönemde tüm çocuklar sevgiye, ilgiye ve desteklenmeye daha çok ihtiyaç duymuştur (Küçük Biçer & İlhan, 2020). Sağlık çalışanlarının pandemi döneminde ağır mesai koşulları, izin, istifa ve emeklilik haklarının yasaklanması, çocuklarını görememeleri gibi zorluklar sağlık çalışanları açısından olağanüstü koşulların yaşanmasına neden olmuştur. COVID-19 pandemisinin en çok konuşulan sonuçlarından biri hem çocuklarda hem de yetişkinlerde ruh sağlığına verilen zarardır. Sağlık çalışanlarının özellikle erken çocukluk dönemindeki çocuklarının zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişiminin kritik bir dönemde olmasının olumsuz etkilere yol açtığı düşünülmektedir (Çaykuş & Çaykuş, 2020).

Başta erken çocukluk dönemi olmak üzere tüm çocukluk döneminde mental yani ruh ve zihin sağlığı en az fiziksel sağlık kadar önemlidir. Ruh ve zihinsel sağlığı yerinde olan çocukların güçlü sosyal becerilerle topluma uyum sağladıkları, duygusal esenlikle mutlu ve başarılı bir yaşam kurma olasılıklarının yüksek olduğu bilinmektedir. Ruh ve zihinsel sağlığı yerinde olmayan çocukların ise, bu kazanımlardan mahrum kalması olasıdır. Keder, korku, belirsizlik, sosyal izolasyon, artan ekran süresi ve ebeveyn yorgunluğu çocukların ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir ve arkadaşlıklar, aile desteği, çocuklar için dengeleyici güçler olsa da pandemi etkisi; çocukların bu güçlerden de mahrum kalmasına yol açmıştır. Ebeveynler kendi yaşamlarındaki belirsizlik, stres, mesleki veya duygusal zorluklar nedeniyle çocuklarının kaygılarını yatırtmakta zorlanmışlardır. Beş yaşından küçük çocuklarda parmak emme, altını ıslatma, anne-babaya sarılma, uyku bozuklukları, iştahsızlık, karanlık korkusu, davranışta gerileme veya etkileşimden çekilme gibi belirtiler gözlenmiştir (UNICEF, 2022). COVID-19 pandemisine maruz kalan çocukların anksiyete, stres, depresyon, panik, dürtüsellik, uyku sorunları, duygusal değişkenlik gibi sorunlar yaşadığı bulunmuştur (Hossain ve ark., 2020). Bulaşmayı azaltmak için gerekli karantina ve sosyal mesafe gibi tedbirler, küçük çocukların fiziksel güvenliğini artırabilir ancak bu kritik yaş grubunda psikolojik etki risklerini de beraberinde getirmektedir. Pandemi kaynaklı ölümler, enfeksiyon korkusu, okulların kapanması nedeniyle eğitime erişim eksikliği ve karantina çocukların olağan rutinlerini bozmuş, belirsizlik yaratmış ve çocuklarda endişe, stres gibi duyguların artmasına katkıda bulunmuştur (İmran ve ark., 2020; Brooks ve ark., 2020). Pandemi kaynaklı sokağa çıkma yasakları özellikle kırılgan gruplara mensup çocuklarda psikolojik sıkıntılara sebep olmuştur (Panchal ve ark., 2021). Shaanxi Eyaletinde yapılan bir çalışmada, yaşları 3-18 arasında değişen 320 çocukta ve ergende (142 erkek ve 168 kız) yaygın olarak görülen psikolojik ve davranışsal sorunlara bakıldığında ilk olarak dikkat dağınıklığı, sinirlilik ve salgın hakkında soru sorma korkusu olduğu görülmüştür. Yapılan bir diğer çalışmada ise 3-6 yaş çocukların kendinden daha büyük çocuklara göre aile üyelerinin ve kendilerinin enfeksiyona yakalanma korkusunu daha fazla yaşadığı görülmüştür (Jiao ve ark., 2020). Bir başka çalışmada salgının ortaya çıkmasıyla birlikte çocukların hastalık korkusundan ve uygulanan kısıtlamalardan olumsuz etkilendikleri ve bu olumsuz etkilerin çocukların stres seviyelerini yükselttiği, yükselen stresin bazı çocuklarda hırçın ve huysuz davranışlara, nedensiz ağlamalara sebep olduğu görülmüştür (Yıldız & Bektaş, 2021). Pandemi sonrası 12 yaşından küçük olup okula geri dönen çocuklarda pandemi kaynaklı ruh sağlığı bozukluklarına yönelik davranış terapileri ve okul temelli müdahale programları gibi çeşitli psikolojik müdahalelere ihtiyaç duyulmuştur (Gomez ve ark., 2021).

Çocukların korku, hayal kırıklığı, üzüntü, endişe, öfke, kayıp vb. olumsuz duygular yaşaması olağandır ancak pandeminin uzun süren kısıtlayıcı yapısı yaşanan zorlukları derinleştirmiştir. Ebeveyn olmak başlı başına bir zorluk iken bu zorluklara pandemi zorlukları eklendiğinde çocukların iyi oluş halini desteklemek başta sağlık çalışanları ebeveynler olmak üzere tüm ebeveynler için bir mücadeleye dönüşmüştür. Pandemi süresince sağlık çalışanları ebeveynler, gününün çoğunu hastanede; sağlık çalışanları ebeveynlerin çocukları ise günün neredeyse tamamını ailesinden, okulundan ve arkadaşlarından uzak bir şekilde evde geçirmiştir. Sağlık çalışanlarının çalışma şartları pandemi boyunca değişiklik

göstermiştir. Bu durum onların birçok problemle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Bu problemler uzun ve yoğun çalışma saatleri, yorgunluk, mesleki ve psikolojik sıkıntılar, enfeksiyonun bulaşma ve yayılmasına sebebiyet verme riski gibi hususlardır (WHO, 2020; Atkinson ve ark., 2020). Bu döneme özel yaşanan zorluklar sağlık çalışanlarının kendilerini risk altında ve endişeli hissetmelerine neden olmuştur (Pala & Metintaş, 2020). Sağlık çalışanlarının pandemi sürecinde yaşadığı bu zorluklar, aynı zamanda çocukları ile geçirdikleri aile zamanını da etkilemektedir. Özellikle 3-6 yaş arasındaki çocukların, yeni durumlara uyum sağlamak ve yaşanan güçlüklerle baş edebilmek için ebeveyn desteğine daha çok ihtiyaç duydukları (Aktan & Önder, 2018) düşünüldüğünde; sağlık çalışanı ebeveynlerin çocuklarının yaşadığı durumun zorluğu daha iyi anlaşılabilir.

Araştırmanın amacı, 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi sürecinde çocukları ile birlikte geçirdikleri aile zamanına ilişkin görüşlerini incelemektir.

Araştırmanın Soruları

1. 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin ve çocuklarının demografik özellikleri nelerdir?
2. 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin yakın çevresinin COVID-19 virüsüne yakalanma sıklığı nedir?
3. 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynler pandemi sürecinde çocuğu ile birlikte nasıl aile zamanı geçirmektedir?
4. 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin çocuklarının akranlarıyla etkileşimi nasıldır?
5. 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi sürecinin kendileri ve çocuklarının üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Araştırmada hem nicel hem de nitel araştırma yaklaşımlarının yer aldığı karma araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Karma yöntem araştırmalarının yararı hem nicel hem de nitel verileri bir arada kullanarak problemi daha iyi anlamayı sağlamasıdır. Karma yöntem araştırmaları, araştırma hakkında sayısal bir veri elde edilmesine ve bunun yanı sıra araştırmaya katılan bireylerin görüş ve deneyimlerine ulaşarak daha gerçekçi sonuçların çıkarılmasına katkıda bulunmaktadır (Creswell, 2019).

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma grubunu 3-6 yaş arasında çocuğu olan ve Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Evliya Çelebi Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde görev yapan sağlık çalışanlarından araştırma için gönüllü olan 101 ebeveyn oluşturmuştur. Çalışma için belirlenen örneklem grubu kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılarak belirlenmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacıların geliştirdiği anket formları kullanılmıştır. Anketler araştırmaya katılan örneklem grubu tarafından çevrimiçi ortamda doldurulmuştur. Anket kullanılmasının sebebi, belirli özelliklere sahip gruplara ulaşımın kolay olması, ekonomik olması ve zaman tasarrufu sağlamasıdır. Anket formunun oluşturulma aşamasında ilk olarak alanyazın taraması gerçekleştirilmiş ve araştırmalar sonucunda taslak maddeler oluşturulmuştur. Taslak maddeler halinde hazırlanan anketin geçerlilik çalışması için beş farklı alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşlerinin dönütlerine göre araştırmacılar tarafından anket formuna nihai hali verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Veriler toplama aşamasında ilk olarak ebeveynlere hem yüz yüze hem de çevrimiçi ortamda araştırmanın içeriğine dair bilgilendirmeler yapılmıştır. Ebeveynlere araştırma için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Buna göre anketi doldurabilmeleri için gerekli olan bağlantı linki, katılımcılar ile paylaşılmıştır. Anket ile ilgili karşılaşılabilecekleri sorun olduğunda araştırmacı ile iletişime geçmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri istatistiksel ve betimsel analiz teknikleri ile çözümlenmiştir. Veriler bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Nicel boyutta istatistiksel analize göre; araştırmaya ait bulgular frekans ve yüzde hesaplarıyla ifade edilmektedir (Aydoğdu, Karamustafaoglu, & Bülbül, 2017). Nitel boyutta ise 101 katılımcıdan açık uçlu sorulara cevap veren 10 katılımcının yanıtları betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Betimsel analizde; bireylerin görüşlerini doğru bir şekilde yansıtmak amacıyla verilen cevaplar doğrudan alıntı yoluyla ifade edilir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmanın etik olarak uygun olması açısından, katılımcı isimleri gizlenerek SÇE1, SÇE2, SÇE3 şeklinde kodlar kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan bu çalışma, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nin 01/03/2021 karar tarihli 483 numaralı etik kurul izni kapsamında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan ebeveynlere aydınlatma ve onam formları imzalatılarak kendilerine süreç hakkında bilgi verilmiştir. Gönüllülük esasına göre, elde edilen bilgilerin gizlilik etik ilkesi çerçevesinde korunacağı ve çalışmadan istedikleri zaman ayrılacakları sözel olarak da açıklanmıştır.

BULGULAR

Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcıların %65.3'ü kadın, %41.6'sı 36-40 yaş arası, %45.5'i hemşiredir. Katılımcıların %29.7'si 6-10 yıldır çalışmakta olup %42.6'sı hanesine çift maaş olduğunu bildirmiştir.

Tablo 1. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Sağlık Çalışanı Ebeveynlerine Ait Demografik Özellikler (n=101)

Demografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Erkek	35	34.7
	Kadın	66	65.3
Yaş	21-25	10	9.9
	26-30	22	21.8
	31-35	25	24.8
	36-40	42	41.6
	41 ve Üstü	2	2.0
Sağlık Alanındaki Çalıştığı Kadro	Hemşire	46	45.5
	Doktor	7	6.9
	İdari Personel	16	15.8
	Sağlık Lisansiyeri	9	8.9
	Sürekli İşçi	23	22.8
Sağlık Alanındaki Kıdem	1-5 yıl	26	25.7
	6-10 yıl	30	29.7
	11-15 yıl	28	27.7
	16 yıl ve üstü	17	16.8
Gelir Düzeyi	Asgari Ücret Altı	2	2.0
	Asgari Ücret-Memur Maaşı	52	51.5
	Çift Maaş	43	42.6
	Çift Maaş Üstü	4	4.0

Tablo 2 incelediğinde 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin çocuklarının 61'inin (% 60.4) 3-4 yaş aralığında, 40'ının ise (% 39.6) 5-6 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Sağlık çalışanı ebeveynlerin çocuklarının anaokulu/anasınıfı kayıtlı olma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde 52'sinin (% 51.5) pandemi kısıtlamaları başladığında (13 Mart) çocuğunun anaokuluna/anasınıfına devam ettiğini belirttiği, 16'sının (% 15.8) çocuğunun anaokuluna/anasınıfına bu yıl başladığını ifade ettiği, 19'unun (% 18.8) çocuğunu anaokuluna/anasınıfına kaydettirdiğini ancak pandemi nedeniyle çocuklarının okula hiç başlayamadığını ifade etmiştir.

Tablo 2. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Çocuklarına Ait Demografik Özellikler (n=101)

Çocuklara Ait Demografik Özellikler		n	%
Çocuğunuzun yaş aralığı	3-4 Yaş	61	60.4
	5-6 Yaş	40	39.6
Çocuğunuzun anaokulu/anasınıfı kayıtlı olma durumu	Pandemi kısıtlamaları başladığında (13 Mart) çocuğum anaokuluna/anasınıfına devam ediyordu	52	51.5
	Çocuğum anaokuluna/anasınıfına bu yıl başladı	16	15.8
	Çocuğumu anaokuluna/anasınıfına kaydettirdim ancak pandemi nedeniyle okula hiç başlayamadı	19	18.8
	Diğer	14	13.9

Tablo 3 incelendiğinde sağlık çalışanı ebeveynlerin %25.7'si kendisinin, %19.8'i eşinin, %1.9'u çocuklarının, %37.6'sı yakın akrabasının, %19.8'i komşusunun COVID-19'a yakalandığını belirtmiştir.

Tablo 3. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Yakın Çevresinin COVID-19 Virüsüne Yakalanma Durumlarına İlişkin Özellikler (n=101)

COVID-19 Tanısı Konulanlar*	n	%
Kendisi	26	25.7
Eşi	20	19.8
Çocukları	2	1.9
Yakın Akriba	38	37.6
Komşu	20	19.8
Diğer	5	4.9

*Birden fazla yanıt verilmiştir. Yüzdeler n=101 üzerinden alınmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde 3-6 yaş arası çocuğu olan sağlık çalışanı ebeveynlerin %42.6'sı pandemi sürecinde çocuğu ile birlikte zaman geçirdiğini, % 9.8'i 0-30 dakika, % 27.2'si 31-60 dakika, % 37.0'si 61-90 dakika ve % 26.0'sı 120 ve üzeri dakika geçirdiğini belirtmiştir.

Tablo 4. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Çocuğu İle Birlikte Zaman Geçirme Durumu Ve Aile Zamanı Geçirme Sürelerine Ait Dağılımlar (n=101)

Zaman Geçirme Durumu	n	%	
Evet	43	42.6	
Hayır	20	19.8	
Bazen	38	37.6	
Birlikte Zaman Geçirme Süresi (n=81)			
Çocuğu ile zaman geçirme süresi	0-30 dk	8	9.8
	31-60 dk	22	27.2
	61-90 dk	30	37.0
	120 dk ve üzeri	21	26.0

Tablo 5'e bakıldığında sağlık çalışanlarının %42.6'sı COVID-19 sürecinde çocuğu ile kitap okuma, oyun oynama, sohbet etme şeklinde, baş başa zaman geçirdiğini ifade etmiştir.

Tablo 5. COVID 19 Sürecinde Çocukla Baş Başa Geçirilen Zaman Dilimine Ait Dağılımlar (n=101)

Baş başa Vakit Geçirme Durumu		n	%
Çocuğu ile baş başa kitap okuma, oyun oynama, sohbet etme gibi baş başa geçirdiğiniz zaman dilimi	Evet	43	42.6
	Hayır	16	15.8
	Bazen	42	41.6

Tablo 6'ya bakıldığında sağlık çalışanlarının %30.7'si çocuklarıyla kitap okuduğunu belirtmiştir. Ayrıca sağlık çalışanlarının çocuklarıyla kitap okuma süreleri ait dağılımları; %24.7'si 0-15 dakika, %48.0'i 16-30 dakika, %15.6'sı 31-45 dakika ve %11.7'si 46-60 dakika şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 6. Sağlık Çalışanlarının Çocuklarıyla Kitap Okuma Durumları Ve Kitap Okuma Sürelerine Ait Dağılımlar (n=101)

Kitap Okuma Durumu		n	%
Çocuğunuzla kitap okuyor musunuz?	Evet	31	30.7
	Hayır	24	23.7
	Bazen	46	45.6
Çocuğunuzla kitap okuma süreniz (n=77)	0-15 dk	19	24.7
	16-30 dk	37	48.0
	31-45 dk	12	15.6
	46-60 dk	9	11.7

Tablo 7'ye bakıldığında sağlık çalışanlarının %40.6'sı çocuklarıyla oyun oynadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca sağlık çalışanlarının çocuklarıyla en sık oynadıkları oyun türleri; saklambaç, blokla oynama, eğitsel oyunlar, bedensel oyunlar ve evciliktir.

Tablo 7. Sağlık Çalışanlarının Çocuklarıyla Oyun Oynama Durumlarına ve Oyun Türlerine Ait Dağılımlar (n=101)

Oyun Oynama Durumu		n	%
Çocuğunuzla oyun oynuyor musunuz?	Evet	41	40.6
	Hayır	16	15.8
	Bazen	44	43.6
Oyun türleri*			
Ne tür oyunlar oynuyorsunuz?	Saklambaç	28	32.9
	Oyuncaklarla Oynama	17	20.0
	Evcilik	14	16.4
	Blokla oynama	19	22.3
	Top Oyunları	13	15.2
	Puzzle / Yap-Boz	7	8.2
	Zeka/Hafıza Oyunları	12	14.1
	Eğitsel Oyunlar	19	22.3
Bedensel Oyunlar	14	16.4	

*Birden fazla yanıt verilmiştir. Yüzdeler n=85 üzerinden alınmıştır.

Tablo 8'de görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin %47.5'i, çocuklarının akranlarıyla etkileşim kurduğunu belirtmiştir. Ayrıca ebeveynlerin %45.8'i çocuklarının akranlarıyla yüz yüze, %41.7'si video/sohbet uygulamasında görüntülü ve % 12.5'i video/sohbet uygulamasında sesli görüşme şeklinde görüşmektedir.

Tablo 8. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Çocuklarının Akranlarıyla Etkileşimine ve Etkileşim Kurdukları Yöntemlere Ait Dağılım (n=101)

Arkadaşıyla Etkileşimde Olma Durumu		n	%
Çocuklar arkadaşlarıyla etkileşim kuruyor mu?	Evet	48	47.5
	Hayır	53	52.5
Çocuklar arkadaşlarıyla etkileşim kurma yöntemleri (n=48)	Yüz yüze	22	45.8
	Video/Sohbet	20	41.7
	Uygulamasında		
	Görüntülü	6	12.5
	Video/Sohbet		
Uygulamasında			
Sesli			

Tablo 9’da görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin %63.4’ü pandemi sürecinde çocuklarına zaman ayırdığını, %38.6’sı pandemi kaynaklı çocuklarıyla sorun yaşadıklarını bildirmiştir.

Tablo 9. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Çocuklarına Zaman Ayırma ve Pandemi Kaynaklı Çocuklarıyla Sorun Yaşama Durumlarına Ait Dağılım (n=101)

Zaman Ayırma Durumu			n	%
Çocuğunuza pandemiden kaynaklı zaman ayırmakta zorlanıyor musunuz?	Evet		64	63.4
	Hayır		11	10.9
	Bazen		26	25.7
Çocukla Sorun Yaşama Durumu				
Çocuğunuzla pandemi kaynaklı sorun yaşıyor musunuz?	Evet		39	38.6
	Hayır		25	24.7
	Bazen		37	36.6

Tablo 10’da görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi kaynaklı çocuklarıyla yaşadıkları sorun türlerine ait dağılımı; saldırganlaşması ve ağlama krizleri, yakın temas istemesi, dışarıda oynamak istemesi, ilgi bekleme şeklinde sıralanmaktadır (Tablo 10).

Katılımcıların pandemi kaynaklı çocuklarıyla ne tür sorunlar yaşadıklarını ifade etmeleri istenmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE1: Benim eşimde çalıştığı için pandemi süresince uzaktan eğitim de olacağından kızımı memlekete annemin yanına bırakmak zorunda kaldık bu zorlu süreçten devletimiz her zaman yanımızda oldu Allah razı olsun bizlere bir günlük izinleri bile zor gördüler Rabbim sorsun ben kızımı 47 gün sonra görebildim. Daha ne diyeyim ki.

SÇE3: İş yoğunluğu nedeniyle ev içi enerjim ve sabrım da azalıyor.

SÇE5: Onu sevmediğimi düşünüyor eskisi gibi daha çok oynamadığımı sarılmadığımı söylüyor.

SÇE6: Nöbete gitmemi istemiyor, arkadaşlarını özliyor, parka gitmek istiyor, çok işimiz nedeniyle yorgunluğumuzdan yakınıyor, akrabalarına arkadaşlarına gitmek istiyor. Hastalık bitse kurtulsak diyor.

SÇE7: Sokağa çıkma yasağı olması nedeniyle evde devamlı vakit geçirmeleri sıkılmalarına, huysuz ve agresif olmalarına neden olduğu için sıkıntılar yaşanmaktadır.

SÇE9: Taşıyıcı olup da çocuğuma bulaştırma riskinden dolayı uzak duruyorum yakın ilişki kurmadığım için huzursuz.

Tablo 10. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Kaynaklı Çocuklarıyla Yaşadıkları Sorun Türlerine Ait Dağılım (n=101)

	Sorun Türleri	n	%
Çocuğunuzla pandemiden kaynaklı ne tür sorunlar yaşıyorsunuz?	Saldırılanlaşması ve ağlama krizleri	14	13.8
	Yakın temas istemesi	13	12.8
	Dışarıda oynamak istemesi	12	11.8
	İlgi beklemesi	9	8.9
	İletişim kaynaklı sorunlar	8	7.9
	Ebeveyninden ayrılmak ve/veya ebeveyninin işe gitmesini istememesi	5	4.9
	Evde oynamak istemesi	3	2.9
	Yorgunluktan dolayı tahammülsüzlük	2	1.9
	Alışveriş merkezlerinde gezmek istemesi	1	0.9
	Diğer	34	33.6

Tablo 11 incelendiğinde sağlık çalışanı ebeveynlerin % 32.7'si pandemi sürecinde çocuklarıyla dışarıda dolaşmayı, % 27.7'si parka gitmeyi, % 19.8'i sarılmak ve öpmeyi, % 10.9'u oyun oynamayı, % 9.9'u evde vakit geçirmeyi özlediğini belirtmiştir.

Katılımcıların pandemi sürecinde çocuklarıyla yapmayı en çok özlediği şeyleri belirtmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE1: İçimiz rahat bir şekilde sarılıp öpebilmek.

SÇE2: Onun da yasaklardan ilk dışarı çıktığındaki tek kelimeyi söyleyeyim. Özgürlük diye koşması beni bitirdi.

SÇE3: Rahatça parka gitmek istediğimiz zaman dışarı çıkmak.

SÇE4: Dışarı çıkıp zaman kısıtlaması olmadan vakit geçirmek, sarılıp uyumak.

SÇE5: Yorgunluk ve zaman kısıtlaması olmadan oyun oynamak.

Sağlık çalışanı ebeveynlerin genel olarak verdiği cevaplar zaman kısıtlamasının olmadığı, çocukları ile özgür bir şekilde zaman geçirmek istediklerini göstermektedir.

Tablo 11. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Çocuklarıyla Yapmayı Özledikleri Şeye Ait Dağılım (n=101)

	Oyunlar*	n	%
Pandemi sürecinde çocuğunuzla yapmayı en çok özlediğiniz şey?	Dışarıda dolaşmak	33	32.7
	Parka gitmek	28	27.7
	Sarılmak ve öpmek	20	19.8
	Oyun Oynamak	11	10.9
	Evde vakit geçirmek	10	9.9
	Pikniğe gitmek	7	6.9
	Aile ziyareti	2	1.9

*Birden fazla yanıt verilmiştir. Yüzdeler (n=101) üzerinden alınmıştır.

Tablo 12'de görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin %63.3'ü pandemi sürecinde ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik çaba gösterdiğini; bunun için farklı oyunlar oynama, çocuklara yönelik yayınları takip etme, yaşına uygun farklı iletişim kanallarını kullanma yollarını denediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların pandemi sürecinde ebeveynlik becerilerini geliştirmek adına ne tür çabalar gösterdikleri dair cevaplara yer verilmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE2: Oyun araştırıyorum ve evde oynayabileceğiniz oyunlar alıyorum.

SÇE5: Çocuğum ile yeni iletişim teknikleri hakkında araştırmalar yapıyorum.

SÇE7: Onun yaş seviyesine uygun etkinlikler araştırıyorum, kitap okuyorum.

SÇE8: Kimseyle görüşmediği için onun yaşıtı gibi davranmaya çalışıp hem anne hem arkadaş olmaya çalışıyorum ona yetmeye çalışıyorum.

Sağlık çalışanı ebeveynlerin cevaplarına bakıldığında pandemi döneminde ebeveynlik becerilerini geliştirmek adına araştırmalar yaptığı, çocukları ile kitap okuduğu ve oyunlar oynadığı görülmektedir.

Tablo 12. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Ebeveynlik Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Gösterilen Çabaya ve Çaba Türlerine Ait Dağılım (n=101)

		n	%
Pandemi sürecinde ebeveynlik becerilerinizi geliştirmek konusunda çaba gösteriyor musunuz?	Evet	64	63.3
	Hayır	37	36.7
Davranışlar		n	%
Sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi sürecinde ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik gösterdikleri çaba türlerine ait dağılım	Farklı oyunlar oynama	13	20.3
	Çocuklara yönelik yayınları takip etmek	12	18.7
	Yaşına uygun farklı iletişim kanallarını kullanma	11	17.2
	Birlikte zaman geçirmek	11	17.2
	Arkadaş olmaya çalışıyorum	6	9.4
	Motor becerileri geliştirmeye yönelik etkinlikler yapmak	5	7.8
	Kitap okuma	4	6.2
	Pedagog desteği	2	3.2

Tablo 13'te görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin %59.4'ü pandemi sürecinde çocuklarına sarılmakta tereddüt ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca sağlık çalışanı ebeveynlerin pandemi sürecinde çocuklarına sarılmakta tereddüt ettiklerinde iletişim kurduğu, hijyen tedbirlerini alarak sarıldığı, uzaktan sarılma veya el sallama hareketi yaptığı, uzaktan öpme hareketi yaptığı belirlenmiştir (Tablo 13).

Katılımcıların pandemi kaynaklı çocuklarına sarılmak yerine neler yaptıklarını belirtmeleri istenmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE2: Maalesef sarılma isteğini geri çevirmek zorunda olduğun zamanlar oldu önce banyo yapmam gerektiğini üstümü değiştirmem gerektiğini elimizi yüzümü yıkamam gerektiğini anlattım.

SÇE4: Neden sarılmadığımı anlatıp ağladım.

SÇE5: İşaretle öptüm, hasta olursun diyerek uzak tutum kendimden.

SÇE6: Gülümsedim her sarılmak istediğimde.

SÇE10: Bir şey yapamadım çünkü o sarılmayı çok seviyor.

Sağlık çalışanı ebeveynlerin cevaplarına bakıldığında pandemi döneminden hem kendilerinin hem de çocuklarının zor durumlar yaşadığı görülmektedir.

Tablo 13. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Çocuklarına Sarılmakta Tereddüt Edip Etmeme ve Sarılmakta Tereddüt Ettiklerinde Hangi Davranışı Yaptıklarına Ait Dağılım (n=101)

		n	%
Pandemi sürecinde çocuğunuza sarılmakta tereddüt ettiğiniz oldu mu?	Evet	60	59.4
	Hayır	41	40.6
Sarılmak yerine ne yaptınız?*	İletişim kurdum	19	46.5
	Hijyen tedbirlerini alarak sarıldım	8	19.5
	Uzaktan sarılma veya el sallama hareketi yaptık	7	17.0
	Uzaktan öpme hareketi yaptık	7	17.0
	Diğer	9	22.0

*Birden fazla yanıt verilmiştir. Yüzdeler n=41 üzerinden alınmıştır.

Katılımcılar pandemiden kaynaklı çocuklarına sarılmakta tereddüt ettiklerinde hissettikleri duyguları belirtmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE1: Üzgünüm ve anneliğimi yerine getiremiyorum.

SÇE3: Canınız çok yanıyor her gün ve elinizden gelen bir şey yok.

SÇE6: Ona kötülük gelmemesi için erteliyorum başka bir oyuna yönlendiriyorum aklına başka şeyler getiriyorum. Zaman zaman göz dolması yaşıyorum. Benim için çok zor bir durum çünkü sarılmak istediğini sürekli ifade ediyor. Sarılarak uyuyoruz normalde. Ben de çok seviyorum.

SÇE7: Yetersiz hissediyorum.

SÇE8: Çok kötü hissettim.

Katılımcılar pandemiden kaynaklı çocuklarına sarılmakta tereddüt ettiklerinde çocuklarının üzerindeki etkilerini belirtmiştir. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir:

SÇE1: Sevgi ve güvene ihtiyaç duyduğu bu zamanda ailesi ile vakit geçirememesi psikolojisini kötü etkiliyor.

SÇE3: Temas etmek istiyor ve temas etmeyince sevilmediğini (olumsuz) düşünüyor.

SÇE6: Çok duygusal bir çocuk, durumu anlıyor ama çok üzülüğünü biliyorum normal hayatı özlediğini dile getiriyor sürekli ama ona sürekli açıklama yapıyorum bana sarılmayı çok seviyor.

SÇE7: Çok hırçın ve yalnız hissediyor kendini.

SÇE9: Virüsten bıktığını söyledi.

SÇE10: Üzülüyor bana bir şey olmasından çok korkuyor.

Sağlık çalışanı ebeveynlerin cevaplarına bakıldığında çocukların pandemi döneminden oldukça olumsuz etkilendiği görülmektedir.

Tablo 14'te görüldüğü gibi sağlık çalışanı ebeveynlerin % 46.5'i pandemi sürecinde anne-baba olarak çocuğunu ihmal ettiğini ifade etmiştir.

Tablo 14. Sağlık Çalışanı Ebeveynlerin Pandemi Sürecinde Anne-Baba Olarak Çocuğunu İhmal Ettiği Düşüncesine Ait Dağılım (n=101)

		n	%
COVID 19 pandemisi sürecinde anne-baba olarak çocuğunuzu ihmal ettiğinizi düşünüyor musunuz?	Evet	47	46.5
	Hayır	54	53.5

TARTIŞMA

Sağlık çalışanlarının ve çocuklarının COVID-19 sürecindeki yaşadıkları zorluklar ve pandemi sürecinin hem sağlık çalışanlarına hem de sağlık çalışanlarının çocuklarına olan etkileri halen önemli bir konudur. Bu çalışmanın sonuçlarının ileride konu ile ilgili yapılabilecek farklı araştırmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre sağlık çalışanları ebeveynlerin ve çocukların pandemi döneminden olumsuz şekilde etkilendiği, 3-6 yaş çocuklarının gelişimsel destek gereksinimlerinin en üst seviyede olduğu bir dönemde yoğun iş yükü altında çalışan sağlık çalışanlarının çocukları ile yeterli ve etkili zaman geçiremediği bulunmuştur. Sağlık çalışanları ebeveynlerin pandemi sürecinde çocuklarına sarılmakta tereddüt ettikleri ve bu durum ebeveynlerin kendini üzgün, çaresiz, mutsuz hissetmesine neden olmuştur. Çocuğu ile zaman geçiremeyen sağlık çalışanları ebeveynler çocuğunun saldırganlaşması ve ağlama krizlerinin olması, yakın temas istemesi, dışarıda oynamak istemesi, ilgi beklemesi, ebeveyninden ayrılmak ve ebeveyninin işe gitmesini istememesi, evde oynamak istemesi gibi sorunların yaşandığını belirtmiştir. Yaşanan bu durumların yanı sıra COVID-19 sebebiyle uygulanan karantina tedbirleri çocukların sosyal yaşam alanlarından uzaklaşmalarına, okul ve arkadaşlarından ayrı kalmasına neden olmuştur. Bununla beraber çocukların evde kaldığı süre içinde değişen yaşam tarzına uyum sağlamak, sınıf arkadaşlarından uzak kalmak, sınırlı ev alanı, enfeksiyonun varlığı, can sıkıntısı ve evde hapsolme duygusu çocuğun fiziksel sağlığının yanı sıra ruh sağlığını da olumsuz etkilemiştir. Sağlık çalışanları ebeveynler pandemi sürecinde çocuklarının psikolojik açıdan etkilendiğini vurgulamışlardır. Ebeveynler çocuklarının üzgün ve hırçın olduğunu söylemiş; ebeveyninin kendisini sevmediğini düşündüğünü ve ilişkilerinin önceki niteliğinin olumsuz yönde değiştiğini ifade etmişlerdir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Karasu ve Öztürk Çopur'un (2020) pandeminin ön safındaki yoğun bakım hemşirelerinin yaşadığı zorlukları inceleyen çalışması ile paralellik göstermektedir (Karasu & Öztürk Çopur, 2020). Yoğun bakım hemşireleri ile yapılan çalışma pandemi döneminde sağlık çalışanlarının yaşadıkları zorlukları göz önüne sermektedir. Yapılan çalışmada yoğun bakım hemşireleri pandemi nedeniyle mesai saatlerinin daha yoğun olmasından, koruyucu ekipman eksikliğinden, arkadaşlarının hastalığa yakalanması ve sonrasında hayatlarını kaybetmesi sonucunda ölüm korkusundan söz etmektedirler. Ayrıca hemşireler koruyucu ekipmanlar ile yemek yeme veya lavaboya gitme gibi kişisel ihtiyaçlarını karşılamak konusunda, aileleriyle görüşememe, insanlar tarafından dışlanma veya vakit geçirme durumlarında kısıtlanma konusunda zorluklar yaşadıklarını anlatmışlardır. Çetin ve ark. (2021) pandeminin sağlık çalışanları üzerine etkisini inceleyen çalışmada ise sağlık çalışanlarının mesai saatleri normalden daha yoğun şekilde olduğu ve izin, istifa gibi çeşitli konularda kısıtlamalar getirildiğini ifade etmişlerdir (Çetin ve ark., 2021). Aynı çalışmada sağlık çalışanlarının pandemi koşullarında oldukça zorlanan sağlık çalışanları mesai saatlerinde birçok ekipman kullandığı ve bu durum sağlık çalışanlarının fiziksel olarak da zorlanmalarına neden olduğu bildirilmiştir. Ayrıca sağlık çalışanlarının hastalığın en çok görüldüğü ortamlarda çalışmaları, ailelerine bulaştırma ihtimalinden dolayı evlerine gidememelerine neden olmuştur. Konaklamalarını aile bireyleri ve insanlardan uzak yerlerde yapmışlardır. Sosyal hayatlarında yaşadıkları olumsuz durumlar nedeniyle psikolojik olarak zorluklar yaşadıkları ifade edilmiştir. Aşkın, Bozkurt ve Zeybek (2019) tarafından pandemi öncesinde yapılan bir çalışmada ise, salgın hastalıkların sağlık çalışanlarının ruh sağlığını oldukça etkilediği ve onları normal bir hayat yaşamak konusunda oldukça zorladığına dair bilgiler paylaşılmıştır (Aşkın ve ark., 2019).

Pandemi sürecinin etkileri düşünüldüğünde özellikle çocukların risk yaratan durumlara ilişkin tepkilerinin belirlenmesi, gereksinimlerinin zamanında karşılanması için ebeveyn desteğine ihtiyaç vardır (Akoğlu & Karaaslan, 2021). Pandemi sürecinde sürekli evde durmak zorunda kalan, hareketi kısıtlanan çocuklarda saldırganlık gibi olumsuz davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu süreçte çocuklar fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu durumların en aza indirilebilmesi için çocukların bu dönemde psikolojik sağlığını desteklemek amacıyla onlara yalnız olmadıklarını hissettirmek önem arz etmektedir (Witt ve ark., 2020).

Okul öncesi dönem çocukları sarılmaya büyük çocuklardan biraz daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Sarılmak çocukların bağlanma davranışını arttırmakta ve ruhsal olarak rahatlamasını sağlamaktadır. Pandemi döneminde azalan bu davranışı telafi etmek için kısa süreli görüntülü sohbetlerin yapılmasında

fayda vardır (Imran ve ark., 2020). Arkadaşlık, akranlarla birlikte olma gibi sosyal ilişkiler çocukların normal gelişimini desteklemek için gereklidir. Pandemi sürecinde sosyal iletişimi azalan, akranları ile aynı ortamda bulunamayan çocuklar bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmektedir (Marques ve ark., 2020).

Yıldız ve Bektaş (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların COVID-19 salgını öncesi zamanlarının büyük bir kısmını dışarıda arkadaşlarıyla vakit geçirerek değerlendirdiği ifade edilmiştir (Yıldız & Bektaş, 2021). COVID-19'un ortaya çıkmasından sonra ise uygulanan kısıtlamalarla birlikte açık havada vakit geçiren çocukların sosyalleşme biçimleri değişerek evlerinden çıkmadıkları anlaşılmaktadır. COVID-19'un ortaya çıkmasıyla okulları tatil edilen çocukların uzunca bir süre evde vakit geçirmek zorunda kaldıkları, enerjilerini dışarıya atamayan çocukların beden ve ruhen sıkıldıkları, hastalık korkusu ve uygulanan kısıtlamalar sebebiyle de ailesi ile olan ilişkilerinin gerilediği görülmektedir.

Küçük-Biçer ve İlhan'ın (2020) COVID-19 salgınının çocuk sağlığı üzerindeki etkileri ortaya koymak için yaptığı çalışmada, salgının etkilerinin önlenmesinde fiziksel hareketliliğin, teknolojiyi sınırlandırmanın ve kontrollü sosyalleşmenin başlamasının gerektiği araştırma sonuçlarıyla ifade edilmiştir. Aynı zamanda çocukların dengeli beslenmeleri, düzenli uyku alışkanlığı kazanmaları, ev içinde çeşitli fiziksel hareketlilik içeren oyunlar oynamaları şeklinde öneriler verilmektedir (Küçük Biçer & İlhan, 2020).

COVID-19 pandemi sürecinde psikolojik sağlamlığın azaldığı, bireylerin maddi ve manevi olarak etkilendiği bir dönemde anne, baba ve çocuk arasındaki iletişimin de olumsuz yönde etkilendiği belirtilmiştir. Anne babaların iş yaşamının eve taşınması, büyükanne ve büyükbabaların ev yaşamına olan desteklerinin pandemi nedeniyle azalması ve hatta yok olması, çocukların bütün gün evde olmaları, akranları da dahil olmak üzere anne ve baba haricinde kimseyle iletişimlerinin olmaması, anne babaların kurallar ile çocuklarının istekleri ve değişen hayat rutinleri arasında bocalamaları gibi pandemi öncesine göre farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Döğner & Kılınç, 2021). Evde geçirilen süreçte çocuklara psikososyal desteği sağlayabilecek en iyi kaynak ebeveynleridir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimi artırmak ve sağlıklı iletişim kurmak için ev içinde çeşitli oyunlar oynanabilir. Bu oyunlar sayesinde hareketsizlikten kaynaklanan yorgunluk, mutsuzluk, gerilim azalabilir ve aile içindeki sosyalleşme sağlanabilir (Çelik & Çak, 2020). Ebeveynlerin bu zorlu süreçte çocuklarına duygusal destek sağlamaları, onların yanında olduklarını hissettirmeleri çocuğu hem fiziksel hem de ruhsal açıdan olumlu etkileyeceği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, sağlık çalışanı ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde çocukları ile geçirdikleri aile zamanının pandemi döneminden olumsuz şekilde etkilendiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; sağlık çalışanı ebeveynlerin, ebeveynlik becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir, çocukları ile geçirecekleri zamanın niteliğine odaklanan eğitimler ve psikolojik destekler sağlanabilir. Sağlık çalışanı ebeveynlerin çocukları ile sağlıklı ilişkiler kurmaları ve aile zamanı geçirmeleri için iş yükleri ve mesai saatleri azaltılabilir ya da esnek hale getirilebilir.

Ülkemizde pandemi sonrası süreçte de sağlık çalışanlarının yaşadığı zorluklar farklı boyutlarda sürmektedir. Nitel araştırma yöntemleriyle sağlık çalışanı ebeveynlerle derinlemesine görüşmeler ya da deneysel araştırmalar yapılarak elde edilen verilere dayalı olarak ihtiyaca uygun anne, baba ve çocuk iletişimine yönelik destek sağlayan çalışmalar planlanabilir. Pandemi sürecinden etkilenen sağlık çalışanı ebeveynlerin çocuklarıyla boylamsal çalışmalar planlanarak pandeminin uzun süren etkilerini ortaya koyacak çalışmalar yapılabilir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Yapılan bu çalışma, Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nin 01/03/2021 karar tarihli 483 numaralı etik kurul izni kapsamında gerçekleştirilmiştir.

YAZAR KATKI ORANI

Fikir/kavram: HT, NFG; Tasarım: HT, NFG; Veri Toplama: HT; Veri işleme: HT, NFG; Analiz ve/veya yorum: HT, NFG; Kaynak tarama: HT; Makalenin Yazımı: HT, NFG; Eleştirel İnceleme: NFG.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma mali açıdan desteklenmemiştir.

KAYNAKLAR

- Akoğlu, G., & Karaaslan, T. (2021). *Koronavirüs (COVID-19) salgınında özel sağlık bakımı gereksinimi olan çocuklarımız ve aileleri için ev ortamında gelişimsel destek uygulamaları* (1. Baskı). Çocuk Gelişimi ve Eğitimcileri Derneği Yayınları.
- Aktan, B. Ş., & Önder, A. (2018). Okul öncesi dönemde psikolojik dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 20-30.
- Aşkın, R., Bozkurt, Y., & Zeybek, Z. (2019). COVID-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 37(Özel Ek), 304-318.
- Atkinson, P., French, J., Lang, E., McColl, T., & Mazurik, L. (2020). Just the Facts: Protecting frontline clinicians during the COVID-19 pandemic. *Canadian Journal of Emergency Medicine*, 1-5. <https://doi.org/10.1017/cem.2020.359>.
- Aydoğdu, R., Karamustafaoğlu, O., & Bülbül, Ş. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: Doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 556-565.
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920.
- Creswell, J. W. (2019). *Karma araştırma yöntemlerine giriş* (2. Baskı). (M. Sözbilir, Çev). Pegem Akademi.
- Çaykuş, E. T., & Çaykuş, T. M. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: Ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 95-113.
- Çelik, Ş., & Çak, E. (2020). COVID-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal Of Medical & Health Sciences*, 6(11), 43-49.
- Çetin, B., Deniz, D., Gemlik, H. N., & Yazar, O. (2021). Koronavirüs (COVID-19)'ün sağlık çalışanları üzerine etkisi: Nitel bir araştırma. *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, 1, 45-58.
- Döğür, S. S., & Kılınç, F. E (2021). 4-6 yaş çocuğa sahip ailelerin covid-19 pandemi sürecinde çocukları ile iletişimlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 480-496.
- Gomez, G., Basagoitia, A., Burrone, M. S., Rivas, M., Solis-Soto, M. T., DyJuanco, S., & Alley, H. (2021). Child-focused mental health interventions for disasters recovery: a rapid review of experiences to inform return-to-school strategies after COVID-19. *Frontiers in psychiatry*, 1514.
- Hossain, M. M., Tasnim, S., Sultana, A., Faizah, F., Mazumder, H., Zou, L., Lisako J. M., Helal, U.A. & Ma, P. (2020). Epidemiology of mental health problems in COVID-19: a review. *F1000Res.*, 9, 636.
- Imran, N., Zeshan, M., & Pervai, Z. (2020). Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36, 67-72. <https://doi.org/10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2759>.
- Jiao, M. Y., Wang, L. N., Liu, J., Fang, F. S., Jiao, F. Y., Mantovani, M. P., & Somekh, E. (2020). Behavioral and emotional disorders in children during the Covid-19 epidemic. *The Journal of Pediatric*, 221, 264-266.
- Karasu, F., & Öztürk Çopur, E. (2020). COVID-19 vakaları artarken salgının ön safındaki bir yoğun bakım hemşiresi: "Cephede Duran Kahramanlar". *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 24(1), 11-14.
- Küçük Biçer, B., & İlhan, M. N. (2020). COVID-19'un çocukların sağlığı üzerine etkisi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (Özel Sayı), 103-111.

Marques, E. S., Moraes, C. L., Hasselmann, M. H., Deslandes, S. F., & Reichenheim, M. E. (2020). Violence against women, children, and adolescents during the COVID-19 pandemic: overview, contributing factors, and mitigating measures. *Cadernos de Saúde Pública*, 36(4), 1-6. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00074420>.

Pala, S. Ç., & Metintaş, S. (2020). COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanları. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5 (COVID-19 Özel Sayısı), 156-168.

Panchal, U., Salazar de Pablo, G., Franco, M., Moreno, C., Parellada, M., Arango, C., & Fusar-Poli, P. (2021). The impact of COVID-19 lockdown on child and adolescent mental health: systematic review. *European child & adolescent psychiatry*, 18, 1-27.

UNICEF. (2022). The impact of COVID-19 on children's mental health. <https://www.unicef.org/india/impact-covid-19-childrens-mental-health> adresinden 21.06.2022 tarihinde alınmıştır.

Witt, A., Ordóñez, A., Martin, A., Vitiello, B., & Fegert, J. M. (2020). Child and adolescent mental health service provision and research during the Covid-19 pandemic: challenges, opportunities, and a call for submissions. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, 14(19). <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00324-8>.

World Health Organization (WHO). (2020). Coronavirus disease (COVID-19) outbreak: rights, roles and responsibilities of health workers, including key considerations for occupational safety and health. World Health Organization, Interim guidance. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331510/WHO-2019-nCov-HCWadvice-2020.2-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden 16.05.2021 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, S., & Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.